

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Verus Ecclesiasticus Vocationem suam cognoscendi
Avidus, Eidemqve Correspondendi Studiosus**

Mansi, Giuseppe

Francofurti ad Mœnum, 1693

Cap. V. de missa fidelium

urn:nbn:de:hbz:466:1-38106

in quadam Epistola ad sanctam Marcellinam suam sororem : Post lectiones & tractatum dimissis catecumenis, symbolum aliquibus competentibus in Baptisteriis tradebam. Vocantur competentes, dicit S. Iulianus, illi, qui post doctrinam fidei, post continentiam vite, ad gratiam Christi percipiendam festinant, idque appellantur competentes, id est gratiam Christi simul petentes, nam Catecumeni tantum audiunt, nec dum petunt. Illis permittit synodus Agathensis *can. 12.* ut dum symbolum recitatur, statim valeant loqui.

Caput Quintum.

De Missa Fidelium.

Finalita hoc modo Missa, quæ appellatur Catecumenorum, hisque exclusis, inchoatur illa, quæ nominatur Missa Fidelium, & cum S. Ivone Missa Sacramentalis. Diebus Dominicis, atque in aliis Festivitatibus incipiebatur à symbolo Apostolico; ratio autem, cur ad illos solum dies restrictum esset symbolum, hæc est, quia diebus istis communicabat populus, symbolum autem non cantabatur nisi ab iis, qui debebant communicare, conformiter usui ac consuetudini.

in aliarum Hispanicarum Ecclesiarum, in
 antequam Fideles post elevationem com-
 mencent, recitant cum Choro symbo-
 lum, juxta decretum Concilii tertii To-
 lani, celebrati Anno 589. Sanct. Ambrosius
 serm. 38. appellat symbolum: *Clavem qua-*
dam ipsum symbolum dixerim, per qua-
serantur Diaboli tenebra, ut lux CHRISTI
adveniat; aperiuntur Ecclesia clausa pu-
sato, ut iustitia fulgeant opera manifesta. I-
gitur hac clavis ostendenda est fratribus no-
stris, ut & ipsi tanquam discipuli Petri in-
ferna sibi referare, caelos aperire consu-
scant. Cur fuerit hoc nomine, Symbolum,
 appellatum, edicit Rufinus in cap. 1. sym-
 quia in lingua Græca idem valet ac indicium
 vel collatio, hoc est, quod plures in unum confe-
 runt, contribuit autem ad illud quilibet Apo-
 stolus suum Articulum, quapropter S. Leo
 Ep. 3. scripsit Pulcheriæ Augustæ: *Ipsius sym-*
boli brevis, & perfecta confessio, qua duodecim
Apostolorum totidem est, signata sententis, tam
instructa sit in munitione cœlesti, ut omnes He-
reticorum opiniones hoc solo possint gladio de-
truncari. Ideo verissimè illud appellavit S. Au-
 gustinus de Symb. ad Cat. c. 1. 1. *Regulam Fidei*
Accipite Regulam Fidei, quod symbolum dicitur,
& cum acceperitis, in corde scribitis

Et quotidie dicite apud vos; Alii credunt appellari symbolum, quod verba illa idem valeant quod annulus, aut aliud signum, quod quasi pro arrha, aut pretio convivii dabatur, ac deinde translaturum fuit ad significandum omne id quod unius professionis erat signum, unumque aliquod constituebat: *oss. in Erym.* Tessera quoque militaris symbolum nominatur, quod nomen valde appositè ab illo statu ad hanc nostram formulam est translaturum, utpote, quæ contineat prima capita ac fundamenta fidei nostræ, quibus mediantibus, tanquam propriam tessera, agnoscimur pro iis, qui sub labaro Christi, & vexillo Ecclesie militant, ut si forte occurrerit quis, dicit Ruffinus, de quo dubitetur, interrogatus, symbolum prodat, si sit hostis, an sit socius. Idcirco hæc non scribi chartulis, atque membranis, sed retineri cordibus tradiderunt, ut certum esset neminem ex hac lectione, quæ interdum pervenire etiam ad infideles solet, sed ex Apostolorum traditione didicisse sufficit: Ad quæ alludere videtur S. Irenæus, *Adv. Hæreses l. 3. c. 4.* dum de Barbarorum conversione loquens, dicit: *Quorum qui in Christum credunt sine charta & atramento scriptam habent per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodiunt, credentes in Deum, &c.* Atque hanc ob causam an-

te tempora Constantini Magni nullus authorum illud in suo retulit commentario, excepto Tertulliano, qui id quasi tradidit in compendio, omissis aliquibus articulis, & eodem S. Ireneo l. b. i. adv. Hær. cap. i. ubi tenet Fevardentius, quod ipsimet Apostoli tempore Divinissimi sacrificii illud cantare soliti fuerint, quod fundatur in iis quæ scribuntur in libro de Ecclesiastica Hierarchia, & Lyrurgia sancti Jacobi Apostoli: unde recitatio symboli in Missa ex traditione Apostolica, multo anterior est conciliis Niceno, Constantino-politano, & Toletano. Per trecentos & amplius annos Ecclesia tam in publicis, quam privatis orationibus puro usa est symbolo Apostolico, usque dum ex portis infernalibus pestilentissima prodiit Arrii Hæresis, ob quam restringendam, ac extirpandam S. Pontifex Sylvester, adjuvante Constantino Imperatore Nicenum congregavit Concilium, in quo stabilitum fuit ac clarè explicatum id quod in symbolo Apostolico continetur, ut nova hac armati tessera fideles, ab Hæreticis distinguerentur: Fuitq; tunc plene à tota Orientali Ecclesia acceptatâ, consignatumq; fidelibus ac Catechumenis ad ediscendum, & quicumq; illud non profitebatur, Arrianus reputabatur. In Occidentali Ecclesia, quandoquidem

viru

virus illud Hæreseos non erat adeo dispen-
sum, in aliquibus Ecclesiis citius, in aliis tar-
dius pro necessitatis exigentia, fuit introdu-
ctum; & licet plures afferant illud pro Eccle-
sia Romana, ac Occidente ordinasse S. Mar-
cum Papam, tamen Cardinalis Baronius non
credit, in Ecclesia Romana factam fuisse ali-
quam alterationem circa symboli Apostolici
recitationem.

Variis insurgentibus Hæresibus, nova quæ-
dam formula facta fuit in concilio Constanti-
nopolitano, quam, communi Græcorum opi-
nionem, compositam afferuit in concilio Flo-
rentino à S. Gregorio Nazianzeno, Marcus
Episcopus Ephesinus; Baronius autem, Anno
381. Nicephorum secutus, credit editam à S.
Gregorio Nysseno. Illa apud Patres in com-
muni appellatur, aut Nicena, aut Constanti-
nopolitana, dum una plus non continet quam
altera, nisi majorem explicationem illius, &
hanc ob causam illa etiam universaliter ho-
diedum adhuc recitatur in missa; licet aucto-
ritate Ecclesiæ in aliqua etiam parte sit de-
claratum, unde posset etiam, juxta Democri-
tem, Tom. 4. c. 4. appellari Symbolum Eccle-
siasticum, illud Constantinopolitanum, quod
in Occidente ante omnes, in Hispaniarum Ec-
clesiis cœptum est practicari, & postea succes-
su temporis, etiã in aliis: Apparet hoc ex con-

cilio tertio Tolerano, quod profiteretur, et
 restante Baronio Anno 809. n. 63. se sequi usum
 in Ecclesiam Occidentalem introductum.
 Walfrius putat id ideo factum fuisse, quia
 Constantinopolitanum aptius videretur immen-
 ris Musicis; Sed cur non potius, dicit Cardi-
 nalis Baronius, quod hoc plenius sit, ut
 quod de Spiritus Sancti Divinitate habeat ma-
 gis expressam sententiam? Mansit ita in usu
 in Ecclesia Romana, illudque in testimoni-
 um sinceræ suæ fidei, nulla unquam Hære-
 seos fuligine aspersæ, per mille, quatuor-
 decim annos, atque ad instantiam sancti Hen-
 rici Imperatoris ordinavit Benedictus Octa-
 vus, ut Romæ in Missa iterum cantaretur,
 prout plenius docent Annales Ecclesiastici
 sub eodem anno; scribit ideo Innocentius I.
 non Cantores, sed Subdiaconos fuisse, qui il-
 lud in Ecclesia Romana celebrante Summo
 Pontifice cantarent, ideo accedentes ad alta-
 re. Quando adjuncta fuerit particula illa,
 Filioque, tractat Baronius ad An. 447. & 883. &
 de quibusdam aliis, aliquibus in Ecclesiis ad-
 jectis testatur Ruffinus in expof. symb. dicens:
 Illud non importunè cōmonendum puto, quod in
 diversis Ecclesiis aliqua in his verbis inveniuntur
 adjecta, in Ecclesiis tamē urbis Romæ hoc non de-
 prehenditur factum, quod ego propterea esse ar-
 bitror, quod neque Hæresis ulla illic sumptis
 exor-

Mansi

Veri

ecclesiastici

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

Mansi

exordium, & mos ibi seruetur antiquus, eos
 qui gratiam, Baptismi suscepturi sunt, pu-
 blicè, id est, fidelium populo audiente symba-
 lum reddere, & utique adjectionem unius sal-
 tem sermonis eorum, qui praeceperunt in fide,
 non admittit auditus. Ideo hic, tanquam
 natus, & baptizatus in Ecclesia Aquileiensi,
 in expositione Symboli Apostolici, morem
 & usum sequens illius Ecclesiae suae Matricis,
 in aliquibus particulis differt à Romana, ex-
 emplum causa, adjungens verbis istis, *Carnis*
resurrectionem Ly hujus, & dicens, hujus
carnis resurrectionem, introductum, prout
 ego puto, non solum ad occurrendum Va-
 lentiniani Hæresi, qui, prout ille dicit, *Valen-*
tinus Resurrectionem carnis omnimodè negat,
 sed potius ipsius Origenis, qui negabat re-
 surrectionem in carne palpabili, qui error
 postea renovatus fuit ab Eutychio Patriarcha
 Constantinopolitano, quem tamen erro-
 rem, opera ac vigore Sancti Gregorii, tunc
 Sanctae Romanae Ecclesiae illa in urbe Apo-
 stasiani, idemmet Patriarcha sub finem vitae
 revocavit. *Baron. an. 586. num. 2. & 6.*

Celebrans intonat *Credo*, & populus re-
 spondendo profequitur, cujus ratione redditur.
Thom. 3. P. Q. 83. ad 6. Quaedam populus profequi-
tur, sacerdote inchoante, qui personam Dei gerit, in-
signum, quod talia pervenerunt ex revelatione Di-

vina, sicut Fides, & gloria cœlestis; Ideo sacerdos inchoat Symbolum Fidei, & Gloria in cœlis Deo.

Quandoquidem symbolum plenum firmiter ineffabilibus salutis nostræ mysteriis, quilibet Ecclesiasticus illud recitando fidei actus exercere, ac exercere deberet, ac profundissima cum submissione acceptare, & adherere veritatibus illis, quas fides in illo docet. Hinc legimus, quod S. Philippus Neri illud recitando inexplicabilem sentire solitus fuerit dulcedinem ac consolationem, & quod is qui in vitæ hujus miseriis ac aduersitatibus afflicti ac desolati ad ipsum confluxerant, pro remedio dare consueverit unum Credo, quo etiam in pretiosa sua morte adeo confortatus fuit S. Petrus Martyr, Ord. Prædicatorum, ut in vita ipsius dicatur: *A fidei præconio, etiam in mortis articulo non desistens, quod propter blanditias patris puer deserere noluerat, propter mortis angustias, veluti præco fidei, nequaquam oblitus est confiteri.* Seraphica Virgo, ac Sancta Mater Theresia à JESU, audiendo promissionem illam Regni, cuius non erit finis, tota remanebat absorpta spe bonorum illorum vitæ interminabilis. Hinc et quoque quod S. Augustinus, qui pluribus in locis apprimè commendat quotidianam Sym-

poli recitationem, & inexplicabilem addu-
 cit utilitatem exinde resultantem, Hom. 42 ex
 dicat: *Sit tibi tanquam speculum solum*
num, ibi te vide, si credis omnia, qua te cre-
dere confiteris, & gaude quotidie in tua fide:
Sunt quotidiana ista quodammodo indumenta
mentis tuae. Nunquid non, quādo surgis, te vestis?
Hic & commemorando solum tuū, vesti ani-
mā tuā, ne forte eam nudet oblivio, & remaneas
nudus. Finitur solum verbis hisce, carnis
resurrectionem, vitam aeternam. Amen, ad quā,
et antiqua consuetudine ad annū Christi 60.
refert Cardinalis Baronius, signare te signo S.
Crucis tam sacerdotem ac populum, scribit
enim Rufinus is qui profitetur, signaculo Cru-
cis fronti imposito contingit, quo sciat unusquis-
que fidelium carnem suam, si mundam servave-
rit a peccato, futuram vas honoris, utile Domi-
no ad omne opus bonum paratum; si verò con-
taminata fuerit in peccatis, futuram esse vas
inutile ad interitum in exposit. 5.

Finito Symbolo, osculatoque Altari, con-
 vertit se Sacerdos ad populum, & ad incipi-
 endam novam functionem, disponit ipsum
 consueta salutatione, dicens *Dominus vobis-*
cum, cum intimatione precum, aut ex Psal-
mis aut ex alio aliquo Sacrae Scripturae Ca-
nonico Libro desumptarum. Oratio illa
 à Ru-

Mansi

Veri
Ecclesiastici

à Ruperto vocatur, *Offerenda*, & à Micrologo *Offertorium*, quo nomine usque modo adhuc appellatur; *Quasi offerentium canticum*, explicat Rabanus, quia dum Clerus cantabat, populus oblationes suas faciebat, hinc interdum fiebat quod apertius illud deberent cantando repetere, vel alium aliquem adungere versum, donec absolveretur oblatio, quæ indifferenter fiebat tam à viris, quam à foeminis. S. Gregorius Magnus in suo Antiphonario ponit offertorium in quacunque Missa, atque ideo à multis habetur pro institutore illius ritus; Certum tamen est, quod ante ipsum fuerit introductus in Ecclesia Carthagenensi, deditque ansam cuidam Hilario viro Tribunitio insultandi Ecclesiae Ministris, motusque ac tumultus ciendi, ita ut opus fuerit sanctum Augustinum scribere quendam librum, intitulatum, *Contra Hilarium*, prout ipsemet testatur Sancto Libro Secundo *Retractionum*. *Inter hac Hilarius quidam vir Tribunitius laicus Catholicus, nescio unde adversus Dei ministros, ut fieri assolet, irritatus, morem, qui tunc esse apud Carthaginem coeperat, ut hymni ad altare dicerentur, de Psalmorum libro, sive ante oblationem, sive cum distribuere tur populo, quod fuisset oblatum, maledicere*

reprehensione, ubicunque poterat, lacerabat, afferens fieri non oportere. Huic respondi, jubentibus fratribus. Magis fundatè loquuntur, qui attribuunt S. Cœlestino Papæ, qui duobus annis post S. Augustinum mortuus est, quamvis dici non possit, quod ab illo talem ritum receperit Ecclesia Carthagenensis, aut cum evidentia demonstrari quod in usu fuerit, ante ipsum.

Verùm, quam pulchrè adumbrata fuerit illa caremonia in antiqua lege, apparet ex libro 2. Paralippom. tempore S. Regis Ezechia, ubi dicitur; cumq; offerrentur holocausta, ceperunt laudes canere Domino, & clangere tubis. Summo opere laudat institutionem illâ Ecclesie Hildebertus Cenomanensis, h' scilicet suis versibus:

Ordo decens, Evangelium præcedere cernis,

Pone fidem pandi, dona deinde dari.

Ab illis oblationibus procedit nomen illud, quod usque modo in usu est, Offertorium, quod ideo credidit S. Isidorus derivatum esse ab antiqua quadam oblatione, vocata, *Fermentum*, quæ secundum eundem sanctum, *Erat oblatio, quæ in altari offertur, & sacrificatur à Pontificibus*, de qua loquens Festus dicit esse, *genus libi, quod crebrinus ad sacra ferebatur*. Facit illius mentionem Persius in satyra secunda:

Attæ-

Attamen hic estis, & opimo vinum
Ferto.

Meminit quoque illius Plautus, & Cato, ubi observavit, & correxit Joannes Baptista Plaurius. Joannes Maomellius Ruramon-
danus, putat dici *Fertum*, eo quod pluribus, variisque rebus factum esset, quod facis com-
mode oblationibus, quas fideles faciebant, convenit; consistebant enim in diversis re-
bus, & particulariter in pane & vino. Dicebatur etiam *Fertum*, vel *Feretum*, quod, ut dicit Vossius, *idem est ac bonum* quod, quantum ad oblationes, olim in spiritu præ-
dixit Zacharias Propheta: cap. 9. *Quid bonum eius est, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* Qualiscunque tandem sit nominis illius etymologia, certum est, quod *Fertum* sit res Deo oblata, unde tanquam ab iniustis possessoribus vendicavit sibi Ecclesia denominationem illam applicavitque fertum illi, illi dico oblationi, quæ vero DEO offertur. Apud aliquos, cantus, qui eo tempore fiebat, *offertorium* fuit vocatum, uti expressè habemus apud Theodoricum, in translatione S. Celsi Episcopi Trevirensis; *Cumque jam Offertorius Cantus* can-

magno jubilationis sono consummatus fuisse, & jam profectiois ordo instaret: Sequitur deinde in Annalibus Trevirensibus ad An. 979. ipsa Translatio. Similiter etiam panni illi, in quibus oblata reponebantur ab aliquibus vocati fuerunt *offertorium*, licet verius dici debuissent *opertorium*. Locus quoque in quo oblata recipiebantur illo nomine appellatus legitur, & à Possidonio in vita S. Augustini *Gazophylacium*, seu *Secretarium*, nuncupatur. Modum, quem in oblationibus tenebant, describit Cardinalis Baronius Tom. 1. suorum Annalium. Lucas Dacherius, & Joannes Mabillonius in præfatione primæ parisiæ sæculi tertii Annalium seu sæculi Benedictini, Hugo Menardus ejusdem Ordinis sancti Benedicti, super Sacramentarium S. Gregorii, Pamelius in notis ad Tertullianum, S. Cyprianus, & præter multos alios, Cardinalis Bona l. 2. c. 9. Rerum lithurg. observant non tantum panem & vinum, quæ juxta Canones solum debent poni super altare, sed etiam quidvis aliud, spectans ad aliorum sacramentorum usum, eaque quæ à fidelibus adferuntur, sub oblatione comprehendendi. Credit Mabillonius huic oblationi correspondere stipendium illud, quod hodiedum pro
Missa

Missæ solet dari, cujus initium reperendum est à sæculo octavo, quamvis solum sæculo duodecimo universaliter cœptum fuerit practicari.

Optimam eruditionem, circa jubilum illum, quo cantabatur Offertorium, reliquit nobis Biel, in *Can. Lect.* 6, dum asserit id fuisse factum, *Ad signifi. andū quod quæ Deo offeruntur, cum mentis jubilo offerri debent, quia bilarem datorem diligit Deus*: transit postea usus oblationis, in fomentū vanitatis, publicè enim legebantur nomina offerentium, & sæpius oblationi exteriori interior, nõ correspondebat conscientia, fiebatq; id, quod deplorat S. Hieronymus, *lib. 6. in cap. 18. Ezech.* *Placentque sibi ad plausum, torquente eos conscientia.* Moderatus ac correctus fuit usus ille à S. Innocentio Primo, prout apparet ex litteris ipsius ad Decentium. Cessantibus jam ex parte oblationibus extrinsecis, gratissimum erit Deo, nobisque utilissimum, si imitemur oblationem illam, quam discipulum suum Gabrielem Tana edocuit S. Philippus Neri; *l. 2. c. 8. Vita S. Philippi.* Erat ille infirmus, & ex Dæmonis tentatione, sub specie, quod majorem, austerioremque vellet facere pœnitentiam, indiscretè quasi desiderabat, optabatque longiorem vitam; accepit

tandem nihilominus consilium à S. Patre suggestum, qui ei dixit: volo, ut des mihi tuam voluntatem, & ego illam in Missa offeram Deo, ut, si forte illa inclamet, aut Dæmon te molestare voluerit, iis possis respondere: Ego non habeo voluntatem, sed illam Christo dedi. fecit que ita. Discessit S. Philippus, ut celebraret in Capella S. Petri in Montorio, ubi S. ille Apostolus fuit crucifixus, factaque nobili illa Deo oblatione, reversus suum ad infirmum, reperit eum totaliter mutatum, ac summo cum affectu dicentem, sapiusque repetentem illa S. Apostoli verba: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.*

Hostiæ oblationem facit modo Sacerdos in patena, quæ apud antiquos erat vas aliquod sic appellatum à *patendo*, id est, quod esset latum, & apertum undique, fuitque translatum ad significandum instrumentum illud, quo utitur Ecclesia, *quod dispansis, patentibusque oris sit*, inquit S. Isidorus. Sæpius illius facit mentionem Anastasius in Vitis Pontificum, de que earum diversitate diffuse disserit Andreas Saussajus Episcopus Tullensis. *Panop. sac. l. 9.* Patena, attestante Hildeberto, significat petram, quæ posita fuit supra sepulchrum Domini, hacque allusione infert mysticam aliquam eruditionem;

Pate-

Patenam, id est, cor patens latitudine Chri-
tatis in obsequium sepultura, juxta quod legi-
tur, quod mulieres emerunt aromata & in
offerendo tublevat illam in altum, am-
bus apprehensam manibus, elevatisque in
cælum oculi, hanc profert orationem: Su-
scipe sancte Pater omnipotens aeternae Dei.
Hoc modo reperimus fieri solitam in veteri
lege oblationem, idque ex præscripto Dei:
Feretis manipulos spicarum, primitias messis ve-
stra ad sacerdotem, qui elevabit fasciculum co-
ram Domino, ut acceptabile sit pro vobis. Fuit
sane hoc, apposita valde figura, præferentis
nostræ oblationis, uti apud Abulensem in
præfatum locum potest videri. Cæremoni-
am illam comitatur elevatio oculorum in al-
tum, Deique invocatio cum titulo Patris,
& Dei Omnipotentis, & æternis oculis ad
eum elevatis, & statim demissis, mandat
Rubrica: debetque in illa cæremonia sacer-
dos singularem habere reflexionem, ne sua
habeat in conscientia culpæ alicujus remor-
sam & accuratè perpendere id quod in Job.
legimus: Si iniquitatem, quæ est in animam
abstuleris à te, & non manserit in tabernaculo
tuo injustitia, tunc levare poteris faciem tuam,
sicut Publicanus, conscius suorum pecca-
torum ac criminum, non audebat oculos

ad cœlum levare; est enim hæc proprietas
quædam culpam concomitans, quod vultum
illius intueri quis non possit, quem offendit,
confirmatque hoc carmine suo Pœta, agens
de persona quadam infideli, ac indigna *Ovid.
Metæ.*

— *Sed non attollere contra,
Sustinet hæc oculos.*

Hæcque ratio fuit cur 2. Reg. Cap. 2. Abner
ad Aïael, obstinatè se sequentem, ad occiden-
dum, dixerit: *Noli me sequi, ne compellar con-
federe te in terram, & levare non poterò faciem
meam ad Joab fratrem tuum.* Non disjungit
tamen confidentia ista humilitatem, licet
enim quis remorsum non sentiat conscientia, &
nihilominus cum Apostolo dicere debet, *sed
non in hoc justificatus sum*, ideoque humiliter
demittere debet oculos ad prosequendam
debita cum attentione sacram functionem.
Unitur simul titulus Patris, cum altero titu-
lo Dei, ad excitandam in se Reverentiam, &
amorem, ac recolendum, quod mediante im-
maculata illa hostia, quæ se pro nobis obtulit
in cruce, de novo, licet diverso offerendi mo-
do, offeratur in Altari, ut illum iterum re-
cipiamus Patrem, cujus per ingratitude-
m ac peccatum nolimus esse filii. Hic oportet
et, ut sacerdos haberet in mente monitum
illud

illud sancti Gregorii Nysseni: Or. 2. d. Orat. Dom. tior
 Cum igitur accesserimus ad Deum: prius cultus ab
 inspiciamus, an aliquid cogitatione Divinam mis
 gnium geramus: Deinde verò ejusmodi verbum iltar
 (id est, sancte Pater) proferre audeamus; quo mai
 enim Patrem dici jussit, mendacium dicere non teno
 permisit. Patri ergo, qui & simul Deus, hostia la p
 offertur, quæ immaculata vocatur respectu gido
 Agni immaculati, Christi, de quo pauca hæc blion
 in hac materia haud inutiliter monenda: Ne le Co
 que præjudicium filio, dicit S. Fulgentius, ad Mon creda
 nim. L. 2. c. 5. vel Spiritui sancto comparatur, dicitur tione
 ad Patris personam precatio ab offerente diri trum
 gitur, cujus consummatio, dum Filii, & Spiritus ulla
 sancti complectitur nomē, ostendit nullum esse in ven
 Trinitate discrimen; quia dum ad solius Patris Pos
 personam honoris sermo dirigitur, bene creden in c
 tis fide, tota Trinitas honoratur: & dum ad Pa- tique
 trem litantis destinatur intentio, sacrificii mun- entet
 nus omni Trinitati, uno eodemque offertur li- for a
 tantis officio. Oratio illa, unà cum quatuor le- a. E
 quentibus in antiquo Romano Missali non uscer
 reperitur, eo quod tunc immediatè ab offer- tuti
 torio, ad secreta transiretur, attestante Micro- cob
 logo, Cap. II. de Myst. Missæ qui orationes aliquas omi,
 refert, scribitq; id factū fuisse juxta ordinem arch
 Gallicanū, non Romanum. Observat id Cardia- tier
 nalis Bellarminus contra Georgium Majorem amer
 Hæreticum, simulque demonstrat ex venera-
 tione,

tionē debere esse valde piam, eo quod postea ab Ecclesia fuerit acceptata. At hic in primis valde bene notandum est, Orationem istam, *suscipe sancte Pater &c.* cum aliis, ex majori parte reperiri in Missa illa, quæ præceditur esse antiquissima, & ante plura sæcula practicata, à Matthia Flavio Irenico, Rigidorum Lutheranorum antesignano, è Bibliotheca Palatina eruta, ac an. 1557. publicata. *le Coyn. An. Eccl. Fran. T. 2. An. 601.* per quam credebat se triumphaturum contra Religionem Catholicā, sed ante pugnam cecinit triumphum, dū suis se armis vidit imperi, ac illa eadem Missa fortius confirmari sanctitatem, & antiquitatem sacri illius Ritus. Post panis oblationem, sequitur oblatio vini in calice, de cujus materia & forma, tanquā antiqua quam præsentem, & quomodo repræsentet sepulchrum Christi, videre poterit Lector apud supracitatum Saussajum. *panop. sac.* Ex Christi autem institutione, vino admiscetur parum aquæ. Dixi, ex Christi institutione, id namque attestantur Liturgiæ S. Iacobi, sancti Marci, Basilii, & Chrysostomi, fuitque definitum in Conciliis, Tertio Carthagenensi, Quarto Aurelianensi, Wormatiensi, Tiburienti, & aliis pluribus: Oecumenicum Florentinum observantiam illam

Kk

lam

lam agnoscit tanquam traditionem Apo-
 licam, mandans Armenis, prout etiam
 rat Trullanum, *ut paululum aqua vino
 misceant*, Assignans pro consecratione
 guinis, *Vinum de vite, cui ante consecra-
 nem, aqua modicissima adhiberi debet*. Con-
 firmant hoc Sancti Martyres Justinus &
 Cyprianus, Julius Papa, omnes quatuor
 Ecclesie Latine Doctores, & S. Joannes
 Damascenus; Datque rationes hujus imi-
 tati Doctor Angelicus S. Thomas 3. p. 2. q. 75.
 ar. 6. primo, quia ita factum fuisse à Christo
 omnino prætumitur, juxta morem ac con-
 suetudine patrie, id est, Palæstinae, conformi-
 ter illi quod habemus in Proverbiis: *Bibite vi-
 num quod miscei vobis*: Secundo, ut per illud
 magis expresse, & quasi ad vivum representa-
 retur Passio Christi, Salvatoris nostri, ex cu-
 jus latere exivit sanguis & aqua; Tertio ad
 denotandum effectum illius Sacramenti, qui est
 est unio populi Christiani, per aquam de-
 notati, cum Christo Domino nostro, pre-
 tioso illius mediante sanguine, per vinum
 gurato. Omnes illae rationes comprehen-
 sive sunt in concilio Tridentino: *Sess. 22. cap. 7. in h.*
*Monet Sancta Synodus, praeceptum esse ab Ec-
 clesia sacerdotibus, ut aquam vino in Calice
 offerendo miscerent: Tum quod Christum in aqua*

fecisse credatur, tum quia è latere ejus simul cū sanguine exierit (quod sacramentum hac mixtione recolitur) & cum aqua populi dicantur, ipsius populi fidelis, cum capite Christo unio representatur, ad condemnandum errorem illorum, qui asserebant vinum cum aqua in calice miscendum non esse, quales olim fuerunt Armeni, & modo illorum imitatores Calvinistæ in eorum Cœna pura, contra quos fulminat: *Si quis dixerit, aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.* Aliæ duæ rationes eruuntur ex S. Ambrosio, ab eodem S. Thoma approbatæ, quarum una est, quia hoc competit ad ultimum effectum huius sacramenti, qui est introitus ad vitam æternam; unde Ambrosius dicit in libro de Sacramento, *redundat aqua in calicem, & salit in vitam æternã.* Altera est, ut figuræ antecedentibus, quæ id præsignificaverunt, impleantur, aquam de petra, sicut sacrificium CHRISTI significatum est per oblationem Melchisedech, ita vinum figuram significatum est per aquam, quæ in deserto fluxit de petra, secundum illud 1. Corinth. 10. *Bibebant autem de Spirituali, confluente eos petra.* Est autem insigne Divinæ Providentiæ beneficium, binas aquas in nostrum convertentis commodum,

dum, in quantum abluendi habet virtutem, ha
 taliter Baptismum significat, prout autem in
 refrigerandi continet qualitatem, servit, in
 quidem necessitate absoluta, sed de praecep
 to, Eucharistiae sacramento, verificato in
 hoc, illo Psalmistae dicto, *super aquam refre
 ctionis educavit me Ps. 22.* Nec debet silentio
 prateriri una alia reflexio, quam facit S. Cy
 rillus Hierosolymitanus *Cap. 3. Ubi in quaque
 aqua; idque probat variis veteris Testamen
 ti successibus.* Posito hoc, quae major unquam
 Deum inter & hominem reperiri potuit con
 foederatio, quam illa in sanctissimo Sacra
 mento, in quo propterea merito quoque
 suum sortitum est locum elementum aquae.
 S. Alexander Primus, non instituit, sed con
 stituit, quod id, quod erat ex traditione
 Apostolica, admixtio scilicet aquae cum vino,
 inviolabiliter servare ut in universa Ecclesia.
 Dum aquam Sacerdos infundit in calicem,
 hanc profert orationem: *Deus qui humanae
 substantia, quae in Missa Illyrici reperitur,
 Benedicit autem aquam, non vero vinum,
 hanc ob causam, ut dicit Durandus L. 4. Dist.
 Cap. 30. n. 25. quia vinum representat Christum
 stum, qui non indiget benedictione; aqua
 autem populum significat, qui dum in
 est I
 hic*

hac absque peccato esse non potest, summè indiget benedictione cœlesti, ut dignus reddatur promissæ cum Christo unionis. In Missa mortuorum non benedicitur, quia cum illi jam sint confirmati in gratia, à Christo amplius separari non possunt. Solebat in eadem forma, qua Hostia fuit oblata, etiam offerri calix Domini adjungendo illam orationem, offerimus, quod ideo in plurali dicitur, quia pro missa solemnè est instituta ista formula, in qua simul cum Diacono illa recitat Sacerdos, nec mutatur in missa priuata, non enim solo nomine proprio, sed totius populi offertur. Reperitur eadem formula in supra designata Missa, habemusque etiam lumen ejusdem apud S. Augustinum L. 20. contra Faust. Manich. c. 21. dum dicit: *Quis enim Antistitum in locis Sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriano, sed quod offertur Deo, qui Martyres coronavit.* Vocatur Calix salutaris; per allusionem ad dictum Psalmistæ, qui eum prævidit, uti & ad effectum salutis, quem illo mediante recipimus. Fit etiam mentio suavitatis odoris, quia gratum est & acceptabile sacrificiū illud, unde dicitur, *odoratusque est Dominus odore suavitatis, & simul fragran-*

K k 3 tiana

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tiam incensi, quod in missa solemnè in oblatione solet adhiberi. Utramque finit oblationem formando super corporale signum sanctæ Crucis, ad rememorandum, sacrificium hoc, quod sub istis speciebus intendit peragere, idem esse cum illo, quod pro salute nostra in cruce est consummatum; tum etiam, quia, ut narrat S. Cyrillus Hierosolymitanus *Cate. 13.* consuetudo hæc erat Christianorum: *In aliis omnibus fiat Crux, in panibus comedendis, & in poculis bibendis:* id quod practicatur in cibo usuali & communi, a fortiori in illo observari debebat, qui in corpus & sanguinem Redemptoris erat transsubstantiandus; & ita non solum facit signum sanctæ crucis, sed etiam verba hæc profert *1. Cor. Ann. Ecc. tom. 2. p. 123. in not. Sac. Sanct. Gregor. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, sit signatum, ordinatum, sanctificatum, & benedictum hoc sacrificium novum.* Idem reperitur, paucis immutatis verbis, apud Hugonem Menardum. Hisce peractis, commode utitur verbis Azariæ apud Danielem c. 3. *In Spiritu humilitatis, & in animo contrito, simul sese inclinans, atque exteriori cæremonia exprimens id, quod interius habere debet anima contrita & humiliata: reperitur hæc oratio in pluribus antiquissimis Millibus*

libus, circa tempus oblationis. Inde progreditur ad illam, quæ incipit: *Veni Sanctificator*, quæ etiam quasi eadem est in antiquis Missalibus; diciturque communitè directa ad Spiritum Sanctum, cujus proprium est sanctificare, & benedicere sacrificium; ideo S. Ambrosius in oratione præparatoria ad Missam precatur, *Bona. l. 2. cap. 9. Descendat etiam Domine illa Sancti Spiritus tui invisibilis, incomprehensibilisque Majestas, sicut quondam in Patrum hostias descendebat.* Videtur etiam clarè S. Fulgentium, non solum explicasse, verum etiam dictasse verba illa, quibus utitur Ecclesia *L. 2. c. 9. ad Monim. Cum ergo Sancti Spiritus ad sanctificandum totius Ecclesiæ sacrificium postulatur adventus, nihil aliud postulari mihi videtur, nisi ut per gratiam spiritualem in corpore Christi (quod est Ecclesia) charitatis unitas jugiter incorrupta servetur.* Et paulo inferius ad verificandum ac confirmandum ordinem quem servat Ecclesia in sacra illa functione, dicit: *Quando congruentius, quam ad consecrandum Sacrificium corporis Christi, sancta Ecclesia, quæ corpus est CHRISTI, Spiritus Sancti deposcat adventum?* Ros. in not. ad Paulin. Epistol. 12. Hinc fortè potuerit habere originem illa consuetudo, ac Eccle-

fiæ ritus antiquus in altari, ac supra eam columbam depingendi, quæ Spiritus Sancti Hieroglyphicum est, quæ supra illud volabat, aut in hac sedebat, ad denotandam Sancti Spiritus assistentiam in hoc incruento sacrificio, cuius alterius representatione, in cruce peracto: *Nam Spiritui Sancto, in quantum procedit, ut amor, competit esse sanctificationis donum.* *Cath. Mystag. 5.*

Cæremonia abluendi manus, partim introducta fuit ob decentiam, partim propter mysterium: potuissent enim contractæ fuisse aliquæ sordes, in receptione plutorum oblatorum, atque ideo conveniens erat, dicit Alexander de Ales, ut ante consecrationem purgarentur manus, idque, ut inquit S. Thomas *1. p. q. 3. a 7.* *Propter reverentiam hujus sacramenti, quia aliqua pretiosa tractare non consuevimus, nisi ablutis manibus.* Non videtur tamen competens, aut sufficiens fuisse illa ratio, cum Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus antiquus describens ritus dicat, officium fuisse Diaconi (S. Clemens illud subdiacono assignat) quam porrigere ad lavandas manus, non solum celebranti, sed & cæteris aliis Presbyteris

byteris, altare circumstantibus: lib. 8. *Const.*
ap. cap. 11. Num ideo prorsus dabat, petit ille,
ut sordes corporis abluerentur? & respondet:
Nequaquam; nec enim adeo sordibus corporis
sedati in Ecclesiam intrare solemus: reddit-
que deinde principalem causam, à Spiritu
Sancto illa in cæremonia intentam: Sed illa
manuum ablutio symbolum est, oportere vos à
peccatis omnibus, & iniquitatibus mundari:
Adferique pro dicti sui confirmatione au-
thoritatem Psalmistæ illis verbis, quæ præ-
scribit Ecclesia, dicens: Nonne audisti Da-
vid mysteria tractantem ista, & dicentem,
lavabo inter innocentes manus meas? Sanctus
Bonaventura aliam adducit rationem, o-
ptimo pollentem fundamento, pro pri-
mis Ecclesiæ temporibus, in quibus ad
illud mysterium alii non admittebantur,
nisi qui Baptismi unda erant abluti: L.
con. exp. Mis. cap. 3. Intelligi datur, quod sò-
lommmodo baptizati interesse debent conse-
cratori Corporis CHRISTI. Ritus illius
etiam fit mentio libro tertio Ecclesiasticæ
hierarchiæ: Tum lotis aqua manibus Pon-
tificis, ac sacerdotum &c. Non solum He-
bræi, sed nec Gentiles ipsi accedere au-
debant ad sua sacrificia, nisi prius, pro
reuerentia, lotis manibus, unde dicit non-
nemo;

nemo: *Nunc lavabo, ut rem divinam faciam.* Euclio apud Plaut, in Aul. Id tamen non instituit Ecclesia, tanquam observantiam aliquam legis veteris, sed ut rem aliquam, ex, & de se ipsa convenientem: idque eo amplius, quod tali cæremonia Sacerdotibus refriicaretur memoria lachrymarum Christi, quas pro peccatis nostris profudit, atque ideo opus est, ut quotidie per illum magis, magisque ascclerum nostrorum labe expurgemur, id quod optimè dicit Alexander de Ales: *Hic moraliter insinuat, quod sacerdos oblaturus hostiam, lachrymis compunctionis lavare debet conscientiam, ne scilicet indignè accedens ad tantum sacrificium, reus fiat corporis, & sanguinis Domini.* Est apud Græcos adhuc in usu pia quædam consuetudo bibendi reverenter istam aquam, in qua suas lavit manus Sacerdos, hacque occasione non possum intermittere referre, quod in Civitate Lucensi fundatum sit aliquod monasterium sub invocatione Sancti Gegorgii, Ordinis Sancti Benedicti, quod modo incorporatum est insigni Collegiæ Ecclesiæ Sancti Michaëlis; ædificii erigendi Curator, ac Superintendens constitutus erat, servus Dei, Joannes de Puglia, vir integerrimæ, sanctissimæque vitæ, multorumque

patrator miraculorum, uti refert Chronicon
Cassinense, l. 2. c. 93. Ang. de Nuce in notis. inter
quæ singularissimum erat, quod quicumque
febris laborantes, aquam illam, qua suas
in M. s. sacrificio abluerat manus bibissent,
salui ac liberi ab ipsis manebant. Anselmus,
tunc Episcopus Lucensis, ac deinde ad summi
Pontificatus apicem sub nomine Alexan-
dri Secundi sublimatus, dum vice quadam
ardente esset correptus febre, inaudiisset
que miraculosam assistentiam Divinam, per
aquam illam qua in sacrificio usus fuerat Jo-
annes, clanculo parum ex illa sibi adferri
curavit, quod cum bibisset, statim se à fe-
bribus sensit liberatum, sæpiusque postea
egit gratias Deo, ob obtentam per servum
ipsius valetudinem tam festinam.

Revertitur sacerdos ab angulo, seu cor-
nu, in quo se lavit, ad medium altaris, se-
sequè inclinans precatur sanctissimam Tri-
nitatem, ut recipere dignetur oblationem
quam communi nomine offert in memoriam
præcipuorum mysteriorum, quæ Christus in
terra operatus est, & in honorem Magnæ Dei
Genitricis S. Joānis Baptistæ, sanctorum Apo-
stolorum Petri & Pauli, & eorum, quorum il-
lo die specialis agitur solemnitas, vel etiam
quorum in altari conservantur Reliquiæ, ro-
gans,

gans, ut nostri velint esse intercessores in celo, dum illos honoramus, ac veneramur in terris. Observat S. Thomas 3. P. Q. 83. ceremoniam illam desumptam esse ex Cap. 29. Lib. 1. Paralipomenon, in quo describitur orasse S. Regem David, quatenus Deus suas totiusque populi dignaretur recipere oblationes, ad cuius imitationem Sacerdos, *Petit, ut oblatio populi sit Deo accepta: Le Coim. An. Eccl. Gall. Tom. 2. Hug. Men. in sacram.* cuius orationis vestigium reperitur in Lithurgia Sanct. Joannis Chrysoft. referturque etiam in veteribus codicibus. Absoluta oratione illa, sacerdos reverenter osculatur altare, in testimonium unionis animæ suæ cum Christo, & quasi novo repletus spiritu, vertit ad adstantes, eosque iterato monet, ut orent, brevibus hisce verbis: *Orate Fratres.* Utitur verbo isto, *Fratres*, ut necessitatem significet unionis, ac fraternæ Charitatis, pro exaudiendis precibus, conformiter monitioni illi sancti Cypriani Ep. 8. visione quadam à Deo instructis, quam Clero populoque suo insinuavit: *Impetendo fuisse dissonas voces, & disformes voluntates, & vehementer hoc displicuisse illi, qui dixerat, petite, impetrabitis; quod plebis inæqualitas discreparet, nec esset fratrum consensus una & simplex, & juncta concordia.* Quam autem oppo-

opportune statim post oblationem fidelium has effundat preces Ecclesia, optimè notat S. Greg. Nysenus *Orat. 2. de Or. Dom. Vovere prius oportet, deinde orare; perinde ac si quis dicat, sementem prius fieri, quam fructus percipi oportere. Quasi, paulò inferius prosequitur, colloquium cum fiducia fieri non possit, nisi per procedens aliquod votum & donum, aditus factus sit, necessario votum orationem precedet: Præter hoc etiam manifesta convenientia ex Levitico eruitur, ubi singulariter à DEO commendatur, ut oblationem sequatur oratio. Videantur de hoc Cap. 5. 12. 14. 16. & plura alia loca. In hac cæremonia vertens se Sacerdos, totum circulum perficit, quasi invitans omnes ad orandum qui sese ad altare receperunt, juxta mandatum factum Rahab Iosue 2. In qua, dicit S. Cyprianus de unit. Eccl. præformabatur Ecclesia, quod erat, Patrem tuum, & Matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum tuam colliges ad te. Ita tunc Sacerdos omnes interpellat, ut omnium adjuvetur orationibus, ideoque ad omnem se vertit partem, per motum circulare, ne quis sit, qui suam non percipiat exhortationem. Clarius deducitur causa hujus ritus, ex missa antiqua, ubi ita habetur: *Orate pro me fratres & sorores, ne**

meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat Deo omnipotenti, ante conspectum summo. Quod autem viri ac mulieres separatim nominentur, illius causa & origo facile ex eo deduci posset, quod antiquitus erant in Ecclesia loco separati viri à mulieribus, prout autoritate Philonis, sancti Hieronymi, SS. Ambrosii, Joannis Chrysostomi, & Procopii demonstrat Card. Baronius tom. 1. Annal. ad An. 57. n. 123. pluribusque in locis habetur apud Anastasium à Romanis Pontificibus in Ecclesiis ædificatum fuisse locum separatum, quem vocabat ille *Matroneum*, Anast. Bibl. in Sym. Altes. in not. An. in symb. qui aliud nihil erat, quam spatium aliquod distinctum, aut muro separatum, in quem ad orandum feminae conveniebant. Talem locum dicit construxisse S. Symmachum Papam, S. Gregorium IV. S. Sergium I. & S. Leonem III. in cuius vitam per errorem irrepsisse advertit Dadinus Altiserra, loquens de Basilica Lateranensi, nomen illud *Matroneum*, cujus loco substitui debet, *Matroneum*.

Secundum diversitatem Ecclesiarum, & etiam temporis variatur responsio populi, ad illam à Sacerdote factam invitationem. In aliquibus locis dicebatur Hugo Viſ. in spec. Eccl. 6.7. Alex. Ab. p. 4. Memor Dominus omnis sacrificii tui &c. alii respondebant Le Coin. Tom. 1. Spiritus

Spiritus sanctus superveniat in te &c. Alii iterum alias formas adhibebant, relatas in Annalibus Ecclesiasticis Franciæ, & in Sacramentario Hugonis Menardi; hodie apud Latinos plerumque servatur illa, quæ incipit: *suscipiat Dominus &c.* Deinde dicuntur orationes secretæ, tot, quot in principio dictæ fuerunt collectæ, omittitur tamen *Dominus vobiscum*, & absolutè dicit Sacerdos *oremus*, referturque ad illud quod in principio offertorii dictum fuerat, cum olim intra illud non fuerit altera Oratio, ut observat Micrologus, consentitque Gaventus, *Quantus P. I. Tim. 12. n. 5.* Dumq; populus occupatus est in oblationibus, Sacerdos ut non sit otiosus, secretè ad Deum suas fundit orationes, unde nomen illud sortitæ sunt, ritusque invaluit, quod vocentur secretæ; cujus tamen etiam excellens reperitur ratio apud S. Thomam, dum dicit: *3. P. 2. 83. Quadam sacerdos solus prosequitur, qua scilicet ad proprium officium Sacerdotis pertinent, ut scilicet dona, & preces offerat pro populo, sicut dicitur Hebr. 5.* unde apparet, quam prudenter, ac circumspectè sacrosanctas instituerit Missæ cæremonias, & quam rationabiliter orationes illæ secretò, ac in silentio recitentur, varia ob secreta Mysteria ab authoribus perpensa; vel quia ante suam passionem Salvator noster non nisi incognitus, & quasi

quasi absconditus degebat, dum, *fam me*
palam in Judea ambulabat, quod Rupertus
 considerat; vel circa secretam orationem ad
 Patrem, factam in horto, ut medietur S. Bo-
 naventura, vel quia tempore Passionis, disci-
 puli non nisi occultè Christum fuerunt con-
 fessi, juxta sancti Thomæ mentem.

In fine secretarum orationum dicit sacer-
 dos alta voce, *Per omnia secula seculorum*;
 quæ cæremonia ita intonandi, ut tenet Mal-
 donatus, non est quidem usitata pro termi-
 natione, sed pro inchoatione, servit tamen hic
 solum ad excitandâ attentionem ad *Dominus*
vobiscum: Mutatur proinde cæremonia, di-
 citurq; alta voce finis orationis, ut hic con-
 nectatur cum præfatione sacrificii, sequendo
 in hoc morem Ecclesiæ Græcæ, quæ in qui-
 busdam Liturgiis clausulam collectis impo-
 nit voce alta, renovando per hoc, ut notat
 S. Bonaventura, successum ingressûs Salvato-
 ris in Jerusalem, in quo turba voce sonora se-
 quebatur, quibus iisdem verbis statim recte
 fitur Præfatio; de cujus institutione diver-
 sa valde diverforum est opinio; aliqui attribu-
 unt S. Gelasio, multi S. Gregorio, alii iterum
 S. Ambrosio, aliisq; SS. Patribus: Certum est
 nihilominus institutionem ipsius deducendâ
 esse aut ad ipsos Apostolos, aut viros Apосто-
 licos,

licos, dum illius fit mētio in Lithurgiis S. Jacobi Apostoli, S. Basilii, S. Joannis Chrysofomi, sicuti etiam apud S. Cyprianum, S. Cyrillum Hierosolymitanum, S. Athanasium Sinaitam, S. Augustinū in Concilio Milevirano secundo apud S. Cæsariū Arelatensem, & plures alios. Etiam illius extat mentio satis ampla, capite 8. Constitutionum Apostolicarum S. Clementis. Honorius *c. l. c. 89 Gen.* non credit Authori, S. Dionys. Areopag. Quam fuerint olim variæ Præfationes, videri potest in Sacramentario S. Gregorii, & apud Cornelium Scultingium *Tom. 1. Bib. Eccles. P. 2. c. 12.* multumq; luminis in hac materia attulit liber intitulatus, *Codices Sacramentorū* editus An 1680. operâ pii, Eruditi, ac Religiosi Dn. Josephi Maria Thomasi Clerici Regularis, in quo observandum quod in Missali Gothico, in opere illo inserto, Præfatio semel appelletur *immolatio*, deinde *contestatio*, idque magna cum proprietate, ad alludendū ad illud, *Immola Deo sacrificiū laudis*, quod dicit Psalmista, & exercetur in Sacro illo Trisagio. Deinde *contestatio*, quia in illa populū exhortatur sacerdos, & quasi cōtestatur, ut debitæ Deo reddantur gratiæ, cui populus responderet, id dignum & justum esse. Authorē hujus particulæ, *verè dignum & justum est S. Ambrosium* statuit Algerus, qui tamen in alio opere *c. 15. de Sac. Corp. Christ.* illam rejicit ad

ad Liturgias Græcas, è quibus putat de
 promptam. Olim novem approbatæ erant
 Præfationes, & nuncupatæ Canonice à Pe-
 lagio secundo, uti in Annalibus Ecclesiasticis
 refert Cardinalis Baronius *An. 590.* habentur-
 que in Decreto Can. *Invenimus de Consecr.
 Dist. 1.* suntque sequentes: Paschatis, Ascen-
 sionis, Pentecostes, Nativitatis Domini,
 Epiphaniæ, Apostolorum, Trinitatis, S.
 Crucis, & Jejunii Quadragesimalis; Decima,
 id est de Beata Virgine, instituta fuit ab U-
 rbano Secundo in Concilio Placentino. De
 decem illis mentio fit in Concilio, sub Ale-
 xandro Tertio in Anglia celebrato, *An. 1171.
 Conc. Londin. ap. Lab. tom. 9, Suar. Tom. 1. de Relig.
 Cap. 4. L. 2.* Undecima, quæ est communis,
 antiquissima est, putaturque esse S. Gelasii,
 aut S. Gregorii Papæ: de illa autem specialis
 non fit mentio, quia est tanquam fons & ori-
 go, ex qua reliquæ aliæ rivulorum instar de-
 rivantur. Illa de Sanctissima Trinitate can-
 tari solebat singulis Dominicis, prout in Pri-
 ma in honorem ejusdem symbolum recitatur
 sancti Athanasii. Et quia consecratio, ad
 quam illa disponit, perficitur virtute super-
 naturali, ideo in principio statim excitatur
 populus ad devotionem per illa verba: *Sur-
 sum corda*: ita à toto mundo approbata,
 ut

ut de illis scribat S. Augustinus *L. de ver. Relig.*
i. 3. Per urbes, atque oppida, castella, vicos &
agros etiam, villasque privatas aperte persuade-
tur, & appetitur à terrenis averfio, & in unum
Deum verumque conversio, ut quotidie per uni-
versum orbem humanum genus una penè voce
respondeat, sursum corda habere ad Dominum.
In fine simul cum Angelis laudatur Christi
Divinitas, replicando *Sanctus, Sanctus*, & unà
cum pueris ejusdem humanitas, dicendo; *Be-*
nedictus qui venit &c. finitque cum signo san-
ctæ crucis, quia, dicit Hugo à S. Victore *Cap. 7.*
Spec. Eccl. Hic vexillum crucis imprimitur, quia
Christus per crucem triumphavit, & nos trium-
phare facit. Devota illa oratio, in qua memo-
rantur particulariter Chori Angelici, qui summa
cum reverentia sæpius sensibiliter visi sunt
ad stare Sacrosancto Sacrificio, quanta atten-
tione ac cordis teneritudine recitata fuerit à
sancto illo Valentino Archiepiscopo Thoma,
in vita ipsius enarratur, dum in nocte Nati-
vitatibus illam cantans, in svavissimam raptus
fuit extasim. Omitte varios Sanctorum Pa-
trum sensus, ac expositiones circa illa verba,
quas sparsim reperire est in diversis libri præ-
cedentis capitibus. Quam egregiè in illis
paucis verbis *Sanctus &c.* sit compre-
hensum mysterium unitatis, ac Trini-
tatis Dei, excellenter demonstrat S. Ambro-
sius.

sius. Institutio recitandi *Sanctus*, attribuitur S. Sixto Primo Pontifici, verum hoc locum deducitur ex libro Pontificali, in quo constituitur, ut Sacerdos incipiat, populus autem Canticum prosequatur. Etiam in Ecclesia moris est, ut illo tempore campanæ pulsentur, quæ serviunt loco tubarum argentearum veteris testamenti, quibus Levitæ tempore Sacrificii, ad majorem devotionem excitare solebant populum. Et quia illud erat unum ex quatuor canticis Liturgicis, *Goar. in not. ad Mss. S. Ioan. Chryf.* quæ Greci Epinicium seu Triumphale appellabant, videturque aliquibus id propriè cantari haud fuisse solitum, nisi in solemnitatibus, ut aliud illud Angelicum, *Gloria in excelsis*, ideo aucthores aliqui *Gav. p. I. c. 12 Bonal. 2. rev. Litur. c. 9. Bonarv. de Sacrif. Mis. c. 18. l. 2.* putant in Francia introductum fuisse, ut omitteretur in vigiliis, ac Missis defunctorum, solumque in publicis ac solemnibus diceretur; idque in Concilio Valensi quod Sirmondus vocat secundum, Bonnius III. celebratum sub Felice IV. An. 519. videtur posse erui ex Canonetali. *In omnibus missis, seu matutinis seu Quadragesimalibus, sive in illis quæ pro defunctorum commemoratione fiunt, semper sanctus, sanctus, sanctus, eo ordine, quomodo ad Missas publicas dicitur, dicitur;*

beat: quia tam sancta, & tam dulcis, & desiderabilis vox, etiamsi diu noctuque posset dici, fastidium non poterit generare. Ego tamen credo concilium illud ibi non loqui de Sacrificio Missæ, sirm. Tom. I. conc. Gal. c. 30. sed de Horis Canonicis: Recte enim in Concilio Agathensi, similiter in Gallia habito 23. annis ante sub Symmacho Papa, eadem omnino phrasis reperitur de Missa matutina, per quod laudes, & Prima intelligitur: *In conclusione matutinarum, vel vespertinarum Missarum, post hymnos capitella de psalmis dicantur*, ex quo, nemo est, qui r.õ videat, illud r.õ intelligi de Missæ Sacrificio, sed de horis Canonicis: Eodem modo explicantur à Petro Ciacone, p. 2. Di. q. Monast. Di. q. 5. tit. 8. & Alphonso Salmerone illa Cassiani verba, allata à Benedicto Haefsteno, & Smaragdo Abbate in interpretatione Missæ.

Caput Sextum.

De Canone Missæ.

NOmen illud *Canon*, quod significat Regulam, sufficienter demonstrat sanctitatem, stabilitatem, ac efficaciam precum in illo contentarū. dū servire debent pro regula firma ac stabili, ad dignè celebrandū sacrosanctū Sacrificium; *Orationem quam Canonem, sive actio-*